

Проблема соціокультурного фактора поведінки особистості у роботах зарубіжних психологів

У статті розглядаються теоретичні концепції соціальної поведінки особистості у роботах зарубіжних психологів. Аналізуються різні точки зору на рушійні сили соціальної поведінки етнічних груп. Аналізуються підходи до вимірювань і диференціації соціальної поведінки особистості. У культурно-історичному аспекті визначається роль соціального середовища у формуванні індивідуального життєвого шляху особистості. Вивчення соціальної поведінки в рамках психологічних досліджень – це спроби створити цілісну картину способу життя народу, який об'єднаний певними загальними цінностями, проживає на фіксованій території, що обмежує просторові параметри культури в силу природно-географічних факторів.

Ключові слова: суспільство, соціальна поведінка, культура, етнос, життєвий простір, соціальна структура.

В статье рассматриваются теоретические концепции социального поведения личности в работах зарубежных психологов. Анализируются разные точки зрения на движущие силы социального поведения этнических групп. Анализируются подходы к измерениям и дифференциации социального поведения личности. В культурно-историческом аспекте определяется роль социальной среды в формировании индивидуального жизненного пути личности. Изучение социального поведения в рамках психологических исследований – это попытки создать целостную картину образа жизни народа, который объединен определенными общими ценностями и проживает на фиксированной территории, ограничивающей пространственные параметры культуры в силу природно-географических факторов.

Ключевые слова: общество, социальное поведение, культура, этнос, жизненное пространство, социальная структура.

Сьогодні у нашому суспільстві і глибинному світі гостро стоїть питання про якість життя людини, задоволення її потреб у нормальних, сприятливих, тобто якісних умовах життя. До них відносяться не тільки потреба в якісній їжі, воді, повітрі, умовах проживання, але і потреба у сприятливому соціальному самопочутті. Якщо зневажання екології «матеріально» веде до погіршення тілесного здоров'я, то ігнорування законів і вимог еколо-

гії «психологічної» може призвести до моральної, культурної, а потім і інтелектуальної деградації населення.

Для кожної людини, де б вона не знаходилося і який би «простір» не виходив на перший план, важливо, як до неї ставляться люди з цього простору (члени сім'ї, друзі, сусіди, колеги, співгромадяни). Ці впливи додаються, утворюючи «соціальний простір». Відомо, які складні, багатогранні, а іноді і важкі такі впливи. Екологічна психологія соціальної поведінки людини забезпечує пошук гармонії у зовнішніх та внутрішніх психологічних просторах.

Активність суб'єкта розгортається у просторі об'єктів культури і соціальної взаємодії з іншими людьми, причому кожен її вид має свій рівень суб'єктивної організації. У таких просторах людина постійно стикається з складними ситуаціями які вона вимушена опанувати. Враховуючи недостатність розкриття у вітчизняній психологічній літературі проблематики опанування у соціальному просторі особистості, **метою нашої статті** є теоретичне обґрунтування психологічних теорій впливу соціально-культурних умов на самосприйняття і поведінку особистості.

Досвід прожитого, в якому сама людина може підвести собі підсумок і який містить ієрархію важливих для неї соціальних настановлень, цінностей, відносин, складає суб'єктивний досвід особистості. Саме він сприяє або протистоїть ефективним способам організації суб'єктивної активності. Саме досвід допомагає організувати і налагоджувати інтерсуб'єктивні відносини, включатися у життєдіяльність соціальних груп, творчо модифікувати засвоєні регулятивні механізми у соціальній поведінці.

Соціокультурний фактор поведінки особистості розглядається нами через запит як інтра-, так і інтеріндивідуальних, соціально-психологічних якостей суб'єкта, тобто деяких особливостей його міжособистісних відношень і соціальної взаємодії. Тут маються на увазі соціокультурні і міжкультурні особливості, настановлення (особистісні і дитино-батьківські, комунікативні), рольові позиції і гендерна ідентичність, входження суб'єкта в систему соціальних відношень і соціальної підтримки і т. ін.

При цьому ми впевнені, що ефективність і якість соціальної адаптації задаються різноманітними ієрархічними рівнями регуляції і саморегуляції соціальної поведінки суб'єкта, пов'язаними також з усіма компонентами активності суб'єкта соціальної поведінки, в тому числі, диспозиційним, динамічним і регулятивним факторами.

Розглянуті соціокультурні фактори соціальної поведінки забезпечують суб'єктові зворотні зв'язки, які він дістає від інших суб'єктів, що забезпечують свідому саморегуляцію суб'єкта, в тому числі, у виборі стратегій і стилів поведінки у важкій життєвій ситуації.

Ми відносимо до соціокультурного фактора соціальної поведінки соціальну психологію опанування, соціальну взаємодію і міжособистісні відносини – дітей і батьків, подружні, товаристські, професійно-ділові, культурний контекст як самостійну детермінанту успішного/несуцмісного опанування.

Вивчення соціальної поведінки особистості потребує застосування міждисциплінарного підходу, за допомогою якого можна розглянути різні аспекти цього феномена у спектрі різних наукових напрямків, а також визначити коло питань, що залишилось нез'ясованим. Водночас досягнення різноманітних наукових концепцій не слід механічно синтезувати, оскільки, незважаючи на міждисциплінарний характер згаданої проблематики, її слід розглядати лише з позиції сучасної наукової парадигми.

На увагу також заслуговує той факт, що усі існуючі підходи до вивчення соціальної поведінки особистості зробили значний внесок у розгляд цього питання. Проте їх досягнення виявилось недостатньо, оскільки «концепція «соціальної поведінки» так і не набула єдиного загальноприйнятого вигляду, а дослідження в цій сфері практично з моменту свого зародження розкололися на множини конкуруючих між собою напрямків, синтезувати досягнення яких довгий час ніхто не намагався» [1, с. 57].

Гене́за наукових досліджень національних характеристик різних народів пройшла декілька стадій – від вивчення індивідуального характеру до розгляду власне поняття «соціокультурний характер» та його сутності. Психологічні особливості народів стали об'єктом розгляду багатьох наук: етнографії, етнології, філософії, етнопсихології, психологічної антропології, історичної етнології тощо [10, с. 74]. Соціокультурний фактор розглядався крізь призму «культурного характеру» у вченнях послідовників фрейдизму та постфрейдизму, у дослідженнях особистості в контексті культури та суспільства [4, с. 25].

В рамках даного дослідження суттєвим є розгляд різних концепцій вивчення соціальної поведінки, оскільки вони пропонують ряд важливих положень, що можуть слугувати інструментарієм для з'ясування основних аспектів нашого дослідження.

Перші спроби тлумачення терміна «характер» та фрагменти етнопсихологічних знань зустрічаються ще в працях античних

філософів. Проте на початковій стадії становлення досліджень, що стосувалися вивчення соціальної поведінки, всі спроби дати психологічний портрет певного народу зводилися до простого звичного переліку певних характеристик, які часто відрізнялися між собою.

На відміну від попереднього античного етапу, епоха просвітництва в працях Ш. Монтеск'є, Д. Юма, Г. Гегеля [5, с. 35] пропонувала філософське осмислення психологічних характеристик різних народів. У той час значного поширення набував географічний напрям (або напрям географічного детермінізму), суть якого зводилася до надання прерогативи кліматичним та іншим природним умовам у формуванні національних особливостей.

Ш. Монтеск'є, представник географічного детермінізму, вважав клімат визначальним фактором впливу на формування відмінних національних рис. Просвітник писав, що «багато речей керує людьми: клімат, релігія, закони, принципи правління, приклади минулого, звичаї, традиції; в результаті всього цього формується загальний дух народу» [4, с. 57]. До фізичних факторів, які впливають на перших етапах розвитку на історію суспільства та загальний дух народу, він відносив географічне положення, клімат, ландшафт. Ш. Монтеск'є пов'язував залежність духовного складу та стилю мислення народів від способу їхнього життя, який, у відповідності до концепції вченого, повністю визначається умовами природно-географічного середовища. До моральних факторів він зараховував закони, релігію, звичаї, традиції, норми поведінки, які набувають великого значення в цивілізованому суспільстві [5, с. 24].

Народна психологія, яку Ш. Монтеск'є називає «загальним духом» народу, є продуктом не лише клімату, але й низки інших соціальних факторів, що на певному етапі розвитку мають вирішальний вплив на формування соціальної поведінки особистості. Вдача та звичаї відрізняються один від одного тим, що перші регулюють психіку народу, а другі – його зовнішні вчинки. Зв'язок і поєднання різних моральних рис в загальному дусі нації відбувається не хаотично: одна психологічна риса, що є характернішою для певного народу, зумовлює появу іншої, вже чітко визначеної риси.

Д. Юм [6, с. 19] також надає прерогативу природним та соціальним (моральним) факторам впливу, з яких останні, на його думку, є головними в становленні національних рис. Вчений переконаний, що національні особливості формуються на осно-

ві спілкування у професійній діяльності. Схожі інтереси людей сприяють становленню загальнонаціональних характеристик. Іншими словами, Д. Юм намагався співвіднести риси соціальної поведінки зі специфікою та особливостями професійних груп. Загалом вчений висловив глибокі ідеї щодо сутності соціальної поведінки, факторів його формування, а також її ролі в житті народу.

У руслі німецької класичної філософії, що стала методологічною основою етнопсихології, інтерпретацією соціальної поведінки став «народний дух». З точки зору німецького філософа Г. Гегеля народний дух має три джерела:

- «першопочаткова диспозиція народного характеру» (вроджена характеристика). Значну роль тут відіграють расові відмінності, які модифікуються у соціальній поведінці;
- вони безпосередньо пов'язані з другим джерелом – природним середовищем, яке впливає на процес формування національного характеру;
- умови часу, тобто традиції та історичні обставини [7, с. 52].

Г. Гегель вважав, що кожний народ має свій особистий дух, проте не кожний народ це усвідомлює. Усвідомити своєрідність власного духу можуть народи, які мають розвинену культуру. Коли оточуюче середовище не сприяє розвитку культури, то цього може і не статися. Народний дух усвідомлює себе в релігії, мистецтві, системі права, політиці, філософії тощо.

Дух народу, на думку Г. Гегеля, дає субстанційну основу індивіда. Народний дух первинний по відношенню до індивіда. Навіть всесвітньо відомих історичних індивідів неможливо пізнати поза народним духом і часом [8, с. 24]. Отже, важливими досягненнями цього періоду були спроби встановити зв'язок між психологічними рисами етносу та природними, географічними і соціальними умовами його проживання.

Гегелівська теорія «народного духу» стала основою дослідження соціальної поведінки другої половини ХІХ століття у працях німецьких вчених М. Лацаруса, Х. Швейтала та В. Вундта [1, с. 42], які вперше здійснили науковий аналіз національної психології народів та сприяли становленню етнопсихології як самостійної науки.

Х. Штейнталь та М. Лацарус [10, с. 75] не лише наголошували на факті існування психологічних просторів нації, але й намагалися пояснити причину відмінностей народів. Основний зміст їхньої концепції полягає в тому, що завдяки єдиному похо-

дженню та середовищу проживання «усі індивіди одного народу носять відбиток особливої природи на своєму тілі та душі», при цьому «дія тілесних впливів на душу викликає відомі нахили, тенденції схильності, властивості духу, які є однаковими у всіх індивідів, в результаті чого всі вони володіють одним і тим же народним духом» [10, с. 61]. Дослідники також виділили елементи народного духу, якими вони вважали мову, літературу, мистецтво, міфологію, релігію тощо.

У своїй праці «Думки про народну психологію» філософ М. Лацарус та філолог Х. Штейнталь [10, с. 81] виділяють два напрями у дослідженні народної психології: абстрактний та прагматичний. Завданням першого напрямку є аналіз народного духу та його елементів, в той час як представники прагматичного напрямку займаються вивченням конкретних народів.

Х. Штейнталь та М. Лацарус пропонували розгляд народної психології у трьох аспектах: психологічному, антропологічному та історичному. Психологічний аспект вивчення народної психології базувався на тезі стосовно того, що людина є складовою суспільства, яке здійснює на неї свій вплив і лише в суспільстві вона може реалізувати свій потенціал [10, с. 61].

Отже, дослідники Х. Штейнталь та М. Лацарус першими зуміли представити концепцію народної психології як самостійної науки, окреслили коло її завдань та проблем, а також зробили спробу інтерпретувати поняття народного духу як центрального у дослідження психологічних рис різних народів. Проте недоліком їхнього підходу, на нашу думку, був акцент на складових елементах «народного духу», в той час як аналіз на виявлення дійсних факторів, які визначили специфічні риси та особливості культурних особливостей соціальної поведінки, залишилися поза увагою вчених.

Ідею створення психології народів як окремої галузі науки відстоював також і В. Вундт, який центром уваги етнопсихології вважав не лише культурні надбання, мову, міфологію, релігію та звичаї, але також мистецтво і науку, загальний розвиток культури та її розгалуження, навіть історичні долі та загибель окремих народів, так само як історію всього людства.

На його думку, уся сфера дослідження повинна розділитися на дві частини: абстрактну, головним завданням якої є вивчення умов та законів «народного духу», та конкретну, основним акцентом якої є характеристика духу окремих народів та форми їх розвитку.

В той же час В. Вундт представив іншу концепцію етнопсихології, яка базувалася на ідеї неприпустимості зведення загаль-

них психологічних процесів до рівня індивідуальної психології. Суть психології народів В. Вундт розумів інакше, ніж Х. Штейнталь та М. Лацарус: він забезпечував наявність у народному духові, незалежного від індивідів субстанційного ядра. В емпіричній психології, на його думку, душа – це неопосередкований зв'язок психологічних явищ. Замість субстанційного розуміння В. Вундт підтримує «актуальне» розуміння природи душі: народний дух як продукт спільного існування та взаємодії людей має таке ж реальне значення, як індивідуальна душа.

Отже, В. Вундт розглядав душу народу не як просту суму особистісних рис індивідів, а їх зв'язок та взаємодію, які визначають особливості та закономірності розвитку певного народу. «Народним духом» В.Вундт називав вищі психічні процеси, які виникли внаслідок спільної взаємодії багатьох індивідів. Як метод дослідження народного духу вчений пропонував аналіз конкретно-історичних продуктів народу – мови, міфів, звичаїв.

Отже, вже на початку ХХ століття не підлягав сумнівам факт існування відмінних психологічних характеристик різних народів, тобто достовірною вважається теза, що кожному народу властивий свій особливий психологічний склад. Поняття «психологічний склад народу» співвідносилось із поняттям «соціальна поведінка». Водночас вченими здійснювалися спроби дослідити сутність цієї категорії, реалізувався пошук складових особливостей поведінки, які були притаманні усім членам етнічної спільноти.

На думку С. В. Лур'є, підходу Ф.Боаса був притаманний соціальний детермінізм, тобто такий погляд на людське суспільство, коли і поведінка, і спосіб думок індивіда повністю пояснюються причинами соціальними або культурними, а індивідуальні особливості людини і її вільна воля ігноруються, при розгляді культури з позиції її носія, а також відвертий агностицизм.

Послідовники Ф. Боаса, які продовжували дослідження, окреслені вченим, розуміли, що культуру не завжди доцільно розглядати як суму певних складових, а тому спрямували свою увагу на вивчення внутрішнього регулятора, який би поєднував культурні компоненти в єдине ціле.

Послідовниця Ф. Боаса М. Мід виводила всі теоретичні постулати з польових досліджень, оскільки саме до цього закликав Ф. Боас. В рамках дослідження соціальної поведінки М. Мід розглядала три основні аспекти:

- порівняльний опис певних культурних конфігурацій;
- порівняльний аналіз догляду за дітьми та дитячого виховання;

- вивчення моделей міжособистісних відносин.

У працях дослідниці етичні аспекти частково розглядаються крізь призму психоаналізу та експериментальної психології. Тому доцільним є розгляд психоаналітичних концепцій, що мали помітний вплив на розвиток етнопсихологічних досліджень. Процес психоаналітичної теорії разом з прогресом природних та соціальних наук зумовив появу нової концепції, основою якої була не ідея відособленої особистості, а ідея взаємовідносин людини з іншими людьми в суспільстві, з природою, самим собою.

Головним постулатом психоаналізу була теза стосовно того, що вся людська культура створена на основі біологічно детермінованого процесу перетворення сексуального інстинкту людини в інші сублімовані види діяльності. Характеризуючи теорію психоаналізу, відомий психолог Ф.В. Бассін зазначив, що сутність фрейдівського вчення полягає у визнанні фатального антагонізму між витісненим переживанням і свідомістю, який призводить до антагонізму між людиною та соціальним середовищем.

Однією з причин, яка пояснює проникнення ідей З. Фрейда у вивченні соціальної поведінки, є його універсальне (незалежне від культури) трактування людської природи та людського розвитку. Думки етнологів щодо впливу практики дитячого виховання на формування відмінних психологічних характеристик різних народів ґрунтується на ідеях психоаналізу стосовно формування людської особистості в ранньому дитинстві.

На думку С. В. Лур'є, основними ідеями З. Фрейда, які стали основою психологічної антропології, є наступні:

- динамічна концепція особистості, відповідно до якої психіка людини має свідомий та підсвідомий пласти, розмежовані захисним бар'єром, який придушує імпульси несвідомого, що можуть спричинити конфлікт особистості із соціальним середовищем;
- концепції психосимволічного механізму, за допомогою якого несвідоме (образи, бажання, спогади, фантазії) сублімує у пізнанні людини і не породжує конфлікту;
- концепція формування несвідомого шляхом витіснення у нього всього травмуючого досвіду людини (перш за все це стосується раннього дитинства).

Іншими словами, на відміну від фрейдівської концепції культури, у концепції К. Юнга значно глибше аналізується несвідоме, що розглядається як визначена сукупність певних фундаментальних образів-символів, які є важливими для кожної цивілізації.

Наслідком впливу психоаналітичних концепцій стала теорія «базової особистості» (basic personality structure) А. Кардінера та Р. Лінтона. На думку вчених, «базова особистість» формується на основі єдиного для певної культури досвіду та включає в себе такі особистісні характеристики, які роблять індивіда максимально схильним до цієї культури, дають йому можливість відчувати задоволення та безпеку в її рамках. Іншими словами, базова особистість – це адаптація індивіда до життєвих реалій конкретної культури.

А. Кардінер та Р. Лінтон інтерпретували соціальну поведінку великої групи, як домінуючі в суспільстві конфігурації особистісних рис та характеристик, які передаються із покоління в покоління через виховання. Вивчення соціальної поведінки передбачає аналіз частоти поширення різноманітних особистісних характеристик індивідів певного суспільства.

У формуванні базової особистості вчені виділяли, так звані, «первинні суспільні інституції», які включають в себе основні способи життєдіяльності, практику догляду за дітьми, їх виховання і соціалізацію. Такі інституції є відповідальними за формування єдиних для всіх носіїв певної культури психологічних травм, які, на думку А. Кардінера, послідовника психоаналізу З. Фрейда, і формують структуру особистості. Такі психологічні травми нейтралізуються у «вторинних суспільних інституціях»: фольклорі, мистецтві, принципах соціальної організації.

Велике значення в концепції «базової особистості» А. Кардінер приділяв поняттю «проективної системи», яку вчений визначав як сукупність процесів, за допомогою яких дійсність трансформується і пропускається в сферу свідомості у символічній формі. Формування «проективної системи» здійснюється наступним шляхом: початковий досвід, який визначає сприйняття та емоційно скеровує інтереси особистості, узагальнюється і функціонує, як зовнішня об'єктивна реальність. Саме ця реальність впливає на поведінку особистості та викликає у людини страх стосовно певних вчинків. Як реакцію, в рамках проективної системи, людина приписує собі певні якості, і в результаті цього страхи стають непереборними. Наступним етапом є раціоналізація, що зумовлює створення системи, в рамках якої ці страхи психологічно нівелюються.

Отже, А. Кардінер припускав, що група психічних та поведінкових ознак основ особистості складається з наступних компонентів: комплексів ідей, цінностей особистості, комплексу захисних механізмів, індивідуальної системи безпеки; із су-

купності норм, що засвоюються особистістю та входять до складу її супер-его. Складові елементи базової особистості однакові у різних народів, а норми існування особистості – різні. Іншими словами, базова особистість – середній психологічний тип суспільства, база його культури. У А. Кардінела центр вивчення переноситься з самої культури на її психологічні особливості, які пов'язані з індивідуальною психологією, що формується в ранньому дитинстві. Розуміння базової особистості передбачає вивчення вторинних інституцій – фольклору, міфології, ритуалів тощо, адже саме вони відображають її психологічні особливості.

Тому, головні ідеї А. Кардінела та його однодумців можна узагальнити наступним чином. З перших днів життя на дитину здійснює вплив оточуюче середовище і, перш за все, специфічні способи догляду за нею, притаманні певним народам. Ці враження раннього дитинства накладають свій відбиток на особистість впродовж всього життя. Оскільки в середовищі кожного народу спроби догляду за дітьми майже однакові (чого не можна стверджувати, порівнюючи відмінні між собою народи), то «у членів певного суспільства», «багато елементів особистості є загальними», проте «норми особистості в різних суспільствах відрізняються між собою».

Як зауважує В. М. Шейко, «у визначенні базисного особистісного типу» вихідними є чотири постулати:

- ранній досвід має тривалий вплив на особистість;
- схожий досвід формує подібні особистісні структури;
- практика виховання складається у моделі, але вони не бувають цілком ідентичні в різних сім'ях одного суспільства;
- виховання дітей відрізняється в різних суспільствах».

Проте при спробі виділити конкретний тип особистості в певному суспільстві, вчені зазнали невдачі, тому розробили нову концепцію мультимодальних суспільств. Зазначена концепція полягала в тому, що в певних спільнотах існує декілька переважаючих типів (тобто декілька модальних особистостей), жоден з яких не є домінуючим.

Іншими словами, дослідники прагнули зрозуміти становлення та розвиток особистості у взаємодії із соціальним середовищем. Аналізуючи процес соціалізації особистості в суспільстві, дослідники вводять поняття «соціальна поведінка», яка «репрезентує суть складу поведінки, спільну для більшості членів певної культури». Саме соціальна поведінка функціонує як основа пристосування індивіда до суспільства.

Дослідник Е. Фромм не заперечує наявність індивідуальних характеристик між членами певної спільноти, що відрізняє їх між собою. Причинами таких відмінностей вчений називає особливості особистостей батьків, психічні та матеріальні особливості соціального середовища та особливості конституції індивіда (особливо темпераменту). Формування індивідуального характеру відбувається в процесі зіткнення життєвих, індивідуальних переживань, а також тих, які зумовлені культурою з темпераментом та фізичною конституцією індивіда. Іншими словами, позиція Е. Фромма передбачала наявність відмінностей між соціальними вимогами або соціально узгодженою структурою особистості (та, яка може функціонувати найкращим чином в цьому суспільстві) та дійсною модальною особистістю, яку можна розпізнати у більшості членів суспільства.

В основі типологічного підходу Е. Фромма лежать орієнтації, за допомогою яких індивід вступає у відношення зі світом. Особливості взаємодії людини з предметним та соціальним світом визначають її орієнтації. Е. Фромм виділяє дві орієнтації: продуктивну та непродуктивну. Типи поведінки, які визначаються цими орієнтаціями, він вважає «ідеальними типами», оскільки поведінка кожної особистості представляє собою сукупність всіх чи деяких з цих орієнтацій, одна з яких є домінуючою.

Вивчення взаємозв'язку орієнтацій поведінки та соціальної структури дає можливість зрозуміти фактори формування поведінки та проаналізувати роль специфічних орієнтацій у функціонуванні суспільства. На думку дослідника, вплив культури на індивіда має глибинний характер: мова йде не лише про вплив культурних моделей та соціальних інститутів на окрему особистість, але й про те, що «вся особистість звичайного індивіда штампується за зразком відносин прийнятих між людьми, і тут настільки велика вирішальна роль соціально-економічної та політичної структури суспільства, що в принципі з аналізу одного індивіда можна вивести уявлення про всю соціальну структуру, в якій він живе».

Отже, Е. Фромм трактував соціальний характер як співвідношення між соціально-економічними відносинами та ідеалами суспільства, і саме таке співвідношення визначає зміну соціальних характерів, а та частина суспільно значимих цінностей, що характеризуються найменшою мінливістю, утворює основу ментальності.

Для дослідження соціальної поведінки особистості вчені розробили особливий метод вивчення «на відстані». Основна ідея

методу зводилася до вивчення документів, які відносилися до сучасності так, ніби вивчалася культура минулих віків, хоча дослідники іноді продовжували використовувати елементи спостереження, інтерв'ю, тестів тощо. Були спроби розробити нові методи аналізу літератури, фільмів, преси, виступів політиків, стилю пропаганди.

Отже, розвиток концепції та теорій дослідження соціальної поведінки має складну та довготривалу історію. Психологічні характеристики націй вивчалися в рамках різних шкіл та напрямків, які не завжди співвідносилися між собою. Кожна пропонує новаторську ідею вивчення певних соціальних особливостей. Пояснює відмінності між культурами та пропонує своє бачення психологічних характеристик в межах окремої групи. Узагальнюючи теоретичні основи вивчення проблеми соціальної поведінки особистості, ми дійшли наступних висновків:

Вчені-дослідники різних наукових дисциплін підкреслювали значущість соціокультурного фактора в житті суспільства та окремого індивіда, свідченням чого є зацікавленість національною проблематикою на ранніх етапах розвитку наукової думки.

Розгляд психологічних особливостей народів в контексті філософських концепцій географічного детермінізму та «народного духу», в рамках школи «психології народів», культурно-центрованого та особистісно-центрованого напрямків психологічних вчень, а також з позицій психоаналітичного підходу слугує теоретичною основою дослідження сутності феномена «соціальна поведінка».

Вивчення соціальної поведінки в рамках психологічних досліджень – це спроби створити цілісну картину способу життя народу, який об'єднаний певними загальними цінностями, проживає на фіксованій території, що обмежує просторові параметри культури в силу природно-географічних факторів.

Наступний етап нашого дослідження полягає в аналізі сучасних концепцій щодо проблем дефініції та виокремлення структурних складових загальної феноменологічної соціальної поведінки особистості. У подальшому нас цікавлять взаємовпливи між культурою і поведінкою суб'єкта у важкій життєвій ситуації, зокрема зв'язки між комплексними змінними – демографічними і психологічними характеристиками досліджуваних і вибором ними соціальної поведінки.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.М. Психология социального познания/ Г.М. Андреева. – М.: Аспект-пресс, 2000. – 228 с.

2. Бабахало В. Современные тенденции молодежной культуры/ В. Бабахало// Психолог. – 2001. – № 3. – С. 5-6.
3. Баженов В.Г. Воспитание педагогически запущенных подростков/ В.Г. Баженов . – К.: Знання, 2002. – 415 с.
4. Балакірева О.М. Диференціація життєвих шляхів молодого покоління залежно від факторів соціального середовища/ О.М. Балакірева// Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. – 2007. – №13. – С. 6-9.
5. Балута Л.І. Психолого-педагогічний аналіз формування особистості учнів та профілактика їх соціальної поведінки/ Л.І. Балута// Нові технології навчання. – 2001. – № 30. – С. 22-29.
6. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї/ О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2001. – 96 с.
7. Гишинский Я.И. Некоторые проблемы отклоняющегося поведения/ Я.И. Гишинский. – М.: Наука, 2001. – 314 с.
8. Головатий Н.Ф. Социология молодежи/ Н.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 1999. – С. 109-115.
9. Гурьева В. А. Клиническая и судебная подростковая психиатрия / В. А. Гурьева, В. Я. Гиндикин. – М.: Триада-Х, 2000. – 314 с.
10. Городяненко В.Г. Соціологія/ В.Г. Городяненко. – К.: Знання, 2005. – 560 с.

The theoretical concepts of social behavior in works of foreign psychologists are reviewed in the article. Different thoughts about driving forces of ethnical groups' behavior are analyzed. Different approaches of social behavior measurement are reviewed. The role of social environment in formation of the life journey is defined in cultural and historical aspects. The study of social behavior within psychological research – it attempts to create a coherent picture of life of the people, which combined certain common values and lives in a fixed area, which limits the spatial parameters of culture because of natural geographic factors.

Keywords: society, social behavior, culture, ethnos, live-space, social structure.

Отримано: 22.09.2012 р.